

Палічук Т. С.,
студентка IV курсу спеціальності «Соціальна робота», Миколаївський національний
університет ім. В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна

Стремецька В. О.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри соціальної роботи, Миколаївський національний
університет ім. В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна

ПІДГОТОВКА ВОЛОНТЕРІВ НЕКОМЕРЦІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ФАНДРАЙЗИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто результати історико-теоретичного та емпіричного досліджень процесу здійснення фандрайзингу недержавними організаціями. Проаналізовано труднощі на шляху здійснення фандрайзингової діяльності працівниками та волонтерами некомерційних організацій. Наведено результати експериментальної роботи з підготовки волонтерів некомерційних організацій до здійснення фандрайзингу.

Ключові слова: фандрайзинг; недержавні організації; волонтер; підготовка.

Постановка проблеми.Сьогодні держава не може надати необхідного обсягу коштів недержавним організаціям для реалізації проектів або інших заходів, спрямованих на вирішення соціальних проблем незахищених верств населення. Це спонукає розвиток фандрайзингу серед працівників та волонтерів недержавних організацій. На жаль, методи фандрайзингу часто не використовуються на повну потужність через відсутність відповідних знань та навичок у співробітників некомерційних організацій (далі НКО), а тим паче їхніх волонтерів, більшість з яких не готові до здійснення фандрайзингової діяльності. Це пояснюється тим, що фандрайзинг – це відносно новий вид діяльності, який полягає в пошуку ресурсів, перш за все матеріальних, і ще не набув широкого розповсюдження в діяльності третього сектору. Штатні працівники НКО є більш обізнаними з питань фандрайзингу порівняно з волонтерами. Отже, актуальним виявляється підвищення рівня готовності волонтерів НКО до здійснення фандрайзингової діяльності.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання, пов'язані з фандрайзингом, останнім часом почали активно досліджуватися. Серед значної кількості наукових джерел варто виділити навчальні та навчально-методичні розробки К. Абдулгалієва, Л. В. Бадилевич, О. В. Башун, О. В. Грабчак, А. Дуглас, О. В. Комаровського, В. О. Огородник, О. Пометун, В. Снігульської, А. Б. Тарасова, О. В. Чернявської, О. І. Шниркова та І. О. Мінгазутдінова, С. О. Яковця та інших. Вони досліджують сутність фандрайзингу, вказують на перспективи його розвитку в цілому. Зазначені автори зосереджують увагу на теоретичних аспектах питання. Більш практичний характер мають наукові праці А. Авраменко, Т. В. Азарової, С. Куц, В. Лозвану, О. Маноле та Т. Шаффа, М. Мескона, М. Альберта та Ф. Хедоурі та інших. Названі дослідники ретельно описують методи, які можна викорис-

товувати в роботі з потенційними донорами, наводять вимоги до фандрайзерів тощо.

Питання, присвячені благодійній та волонтерській діяльності, порушуються в працях М. І. Бойчук, Я. В. Буздуган, О. Д. Віннікова, Ю. І. Гузенко, О. М. Косенко, О. Перчикової, В. Л. Прохорова, Д. Рябкової, Т. Ю. Хобти та інших. Автори наводять наукові підтвердження взаємозв'язку фандрайзингу з некомерційними організаціями, підкреслюють вагому роль волонтерства та благодійності в суспільстві. Однак участь волонтерів у здійсненні фандрайзингової діяльності залишається інноваційним і малодослідженим питанням.

Визначення мети та завдань дослідження. Метою статті є довести необхідність підготовки волонтерів некомерційних організацій до здійснення фандрайзингової діяльності. Завданнями статті є дослідити історико-теоретичні аспекти проблеми фандрайзингу, виокремити труднощі на шляху його здійснення, проаналізувати матеріали експериментально-дослідної роботи з підвищення рівня готовності волонтерів НКО до здійснення фандрайзингової діяльності.

Виклад основного матеріалу. У широкому розумінні фандрайзинг (з англійської мови fundraising – збір, добування коштів, фінансування) – це пошук ресурсів (людей, устаткування, інформації, часу, грошей та іншого) для реалізації проектів та підтримання існування організації [5, с. 27]. У вузькому значенні фандрайзинг являє собою спеціально організований процес збирання коштів для недержавних організацій або для забезпечення соціальних програм [5, с. 26].

Дослідження історичних джерел дає змогу побачити, що активний розвиток недержавних організацій на українських землях припав на кінець XIX – початок XX ст. Благодійні товариства поділялися за

такими ознаками: об'єктом надання допомоги, галуззю та територією діяльності. У свою чергу, за об'єктом надання допомоги – на ті, що допомагали всім нужденним без винятку, і ті, що допомагали людям певного стану, статі, національності, віросповідання тощо. Громадські організації працювали в різних галузях – освіти, медицини, науки, культури, релігійного життя. За територіальним принципом товариства поділялися на загальнодержавні, що діяли в межах усієї держави, та регіональні, що діяли в межах губернії, повіту або населеного пункту. Деякі благодійні організації поширювали свою діяльність навіть за межі держави [6, с. 7]. З 8 до 14 березня 1910 р. в Санкт-Петербурзі відбувся I Всеросійський з'їзд діячів громадської та приватної опіки. На ньому було повідомлено, що 25 % бюджету благодійної сфери становили надходження зі скарбниці, земств, міст та станових закладів, а 75 % – кошти з приватної благодійності й добровільних пожертв. Тоді діяло 11 040 благодійних організацій, серед них – 4 762 благодійних товариства [2, с. 58].

Матеріали про діяльність Миколаївських благодійних організацій того періоду свідчать, що до революції було напрацьовано суттєвий досвід у галузі фандрайзингу. Тодішні благодійні товариства використовували різні шляхи отримання грошей, зокрема влаштування концертів, вистав, вечорів, народних гулянь, продажу друкованих видань тощо. Інколи товариства одержували субсидії від місцевих органів влади, меценатів тощо [2, с. 54].

У часи існування СРСР благодійних організацій практично не існувало, за винятком тих, що контролювалися державою та фінансувалися з державного бюджету. Це Літературний фонд, що допомагав нужденним літераторам або літераторам-початківцям, деякі творчі союзи; Всеросійське товариство сліпих, Всеросійське товариство глухонімих, Товариство Червоного Хреста – товариства, які виникли в основному під час нової економічної політики [6, с. 9]. Нових громадських організацій, починаючи з 1930-х рр., не виникло. Поштовх до розвитку НКО й фандрайзингу, зокрема, було здійснено після проголошення незалежності України.

Основними законодавчими актами, які регламентують діяльність недержавних організацій, є Конституція України, Закони України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р., «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 р. та «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 р.

Шляхом аналізу теоретичних даних було виявлено, що фандрайзинг здійснюється переважно за допомогою таких методів: отримання грантів міжнародних благодійних організацій та фондів; отримання коштів з місцевого бюджету; отримання коштів від інших організацій та фондів (всеукраїнських, місцевих); участь у державних (або регіональних) цільових програмах; звернення до комерційних компаній, банків; проведення спеціальних заходів: звані вечори, конкурси, марафони, аукціони, презентації тощо; збір членських внесків, пожертв та інших [7, с. 115]. Контент-аналіз літератури з питань фандрайзингу засвідчив, що існують помилкові судження про

фандрайзинг, які не сприяють його розвитку: фандрайзинг являє собою випрошування грошей; у процесі фандрайзингу кошти витрачають на заробітну плату працівників та інші виплати організації. Помилковим є також судження про пасивність фандрайзингу, відсутність зобов'язань організації перед фондами, з якими вона співпрацює [6, с. 45].

Особливо важливим є володіння основами фандрайзингу для залучених до роботи недержавних організацій. У словнику-довіднику із соціальної роботи подається таке визначення: «недержавні організації соціальної роботи – неприбуткові, некеровані державою, некомерційні організації, які декларували вирішення соціальних проблем окремих груп користувачів соціальних послуг, як свою місію» [1, с. 194]. Більшість недержавних організацій мають статус «громадських організацій», тому розкриємо зміст цього поняття. Громадською організацією є «об'єднання громадян, створене з метою здійснення своїх прав і свобод, задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів, удосконалення законодавства, забезпечення врахування інтересів усіх суспільних груп органами державної влади та органами місцевого самоврядування через свою діяльність, а також впливу на вироблення та здійснення політики держави» [3]. Діяльність громадських організацій має неприбутковий характер.

Робота НКО завжди супроводжується волонтерською діяльністю. Відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 р. «Волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги» [4]. Волонтером є доброволець, який цілком безкоштовно займається громадською діяльністю [4].

У процесі вивчення проблеми автори дійшли висновку, що дослідження труднощів на шляху здійснення НКО фандрайзингової діяльності фактично не проводилися. Тому ми вважали за доцільне виявити стан та труднощі фандрайзингу в Миколаєві. З цією метою проводилося соціологічне дослідження в березні 2015 р. Об'єктом дослідження стали працівники недержавних організацій Миколаєва: Миколаївського обласного відділення Всеукраїнської благодійної організації (МОВ ВБО) «Рух на підтримку колишніх в'язнів України «Подолання», Миколаївського обласного відділення Всеукраїнської благодійної організації (МОВ ВБО) «Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ», Обласної громадської організації волонтерів, громадської організації (ГО) «Освітній центр «Університет третього віку», Миколаївського міського благодійного фонду (ММБФ) «Центр соціальних програм «Русал», Миколаївської обласної громадської організації (МОГО) «Творити добро», Всеукраїнської благодійної організації (ВБО) «Ініціатива заради життя». Інструментарієм дослідження був складений Т. Палічук опитувальний лист, який складається з преамбули, 19 питань та паспорттики. Частина питань давала можливість визначити

стан розвитку фандрайзингу в середовищі НКО, інша частина – безпосередньо перешкоди на шляху здійснення цієї діяльності. Наведемо деякі результати опитування.

На запитання «Хто у Вашій організації займається фандрайзингом?» було отримано такі відповіді: варіант «голова організації» обрали 86 % респондентів; варіант «ті штатні працівники, яким це доручають» – 43 %; варіант «волонтер» обрали 29 % опитуваних. Як бачимо, фандрайзинговою діяльністю в НДО займаються переважно голови організацій, які інколи передоручають це штатним працівникам, рідко – волонтерам.

Наступне запитання дало можливість стверджувати, що рівень обізнаності працівників та волонтерів стосовно фандрайзингу відрізняється. У цьому питанні респондентам запропонували оцінити за 5-бальною шкалою (де 5 – найвищий, а 1 – найнижчий рівень) рівень обізнаності щодо фандрайзингу штатних працівників та волонтерів. У результаті 29 % респондентів оцінили знання працівників НКО на 1 бал, по 14 % поставили оцінки 2 та 3 бали; 43 % – 4 бали. Оцінку в 5 балів не було поставлено взагалі. Рівень обізнаності волонтерів оцінили в 1 бал 29 % респондентів, в 2 бали – 14 %, 3 бали поставили 57 % опитуваних. Як бачимо, рівень обізнаності волонтерів НКО стосовно фандрайзингу не є високим і потребує підвищення.

На питання «Чи залучаєте Ви волонтерів до здійснення фандрайзингової діяльності?» було отримано такі варіанти відповіді: варіант «так» обрали 57 % опитуваних; «у разі виникнення нагальної необхідності» – 29 %; «ні, ніколи» – 29 % респондентів. Як бачимо, волонтери достатньо часто залучаються до здійснення фандрайзингової діяльності, хоча рівень їхніх знань у цьому плані оцінено досить посередньо. У ході бесіди з представниками НДО було з'ясо-

вано, що недержавні організації змушені звертатися до волонтерів через відсутність часу, знань, можливостей у штатних працівників НДО.

Виходячи з наведених вище результатів опитування, зробили висновок про те, що волонтери НКО вкрай потребують цілеспрямованої підготовки в плані проведення фандрайзингової діяльності. Це суттєво б розвантажило штатний персонал, зокрема керівництво організацій, та дало б можливість збільшити обсяги фінансових надходжень до НКО.

Відповідно до результатів дослідження у 2015 р., у січні – березні 2016 р. було проведено експериментально-дослідну роботу, спрямовану на підвищення рівня готовності волонтерів НКО до здійснення фандрайзингової діяльності. Підготовка волонтерів здійснювалась за такими двома блоками: теоретична підготовка та відпрацювання навичок фандрайзингової діяльності на практиці. Перший блок «Теоретичні основи фандрайзингової діяльності» включав такі теми: «Сутність, принципи та основні поняття фандрайзингу», «Досвід та перспективи розвитку фандрайзингу», «Фандрайзингова діяльність та форми її підтримки», «Основні методи та технологія здійснення фандрайзингової діяльності», «Професійні якості та етичний кодекс фандрайзера», «Фонди та гранти», «Планування фандрайзингової діяльності: Вибір стратегії та звернення», «Бюджет та результати діяльності фандрайзингу».

Другий блок «Відпрацювання навичок фандрайзингу» включав безпосередньо практичну роботу із застосування тих чи інших методів фандрайзингу в роботі організації. Волонтерів навчали інтегрувати інноваційні ідеї, заповнювати проекти заявки, знаходити та спілкуватися з потенційними донорами тощо.

Ефективність проведеної експериментальної роботи підтверджують дані, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Рівні готовності волонтерів НКО до здійснення фандрайзингової діяльності до та після проведення експериментальної роботи (у %)

Критерій	Високий		Середній		Низький	
	до	після	до	після	до	після
Рівень теоретичної обізнаності	45	100	50	0	5	0
Рівень сформованості практичних навичок	13	20	57	78	30	2
Разом	29	60	53	39	18	1

Порівнявши результати першого та другого діагностичних зрізів, спостерігаємо покращання рівнів теоретичної обізнаності та сформованості практичних навичок після проведених з волонтерами тренінгових занять. Якщо під час першого зрізу високий рівень готовності до здійснення фандрайзингової діяльності мали 29 % опитуваних, то після участі в проведених заходах високий рівень мали вже 60 % волонтерів. Низький рівень готовності волонтерів знизився з 18 % під час першого зрізу до 1 % після участі волонтерів у тренінгових заняттях.

Висновки. Отже, було з'ясовано, що фандрайзинг передбачає перш за все пошук необхідних ресурсів для забезпечення реалізації соціального проекту або інших цілей діяльності некомерційної організації. Існує значна кількість методів фандрайзингу, серед яких переважають написання проектів та отримання грантів, збір коштів за допомогою скарбничок, благодійні акції та інші заходи. У некомерційних організаціях цими питаннями займаються в основному голови організацій або спеціально призначені штатні працівники, волонтерів залучають рідко через часто недостатній рівень знань та навичок останніх. Тому

було проведено експериментально-дослідну роботу з підвищення рівня готовності волонтерів до здійснення фандрайзингу, яка виявилася успішною. Отже, успішність фандрайзингу залежить від залучених до нього людей. Тому недержавним організаціям потрібно створити умови, щоб фандрайзери могли

вдосконалювати свої знання, уміння та навички, для чого можна проводити відповідні заходи (тренінги, семінари та інше), створювати, наприклад, фандрайзингові центри при навчальних закладах. Доцільно посилювати викладання певних дисциплін для студентів основами фандрайзингової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буздуган Я. В. Правові й організаційні проблеми та перспективи розвитку благодійної діяльності в Україні / Я. В. Буздуган // Віче. – 2012. – № 15. – С. 11–14.
2. Буздуган Я. В. Роль благодійних організацій як суб'єктів фінансового права у вирішенні соціальних проблем суспільства / Я. В. Буздуган // Підприємство, господарство і право. – 2011. – № 1. – С. 91–94.
3. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/5073-17>.
4. Закон України «Про волонтерську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.
5. Лозовану В. Фандрайзинг. Руководство для неправительственных организаций / В. Лозовану, О. Маноле. – Кишинев : Promo-LEX, 2011. – 57 с.
6. Чернявська О. В. Фандрайзинг / О. В. Чернявська, А. М. Соколова. – Львів : Новий Час, 2012. – 210 с.
7. Шнирков О. І. Фандрайзинг: основні особливості та форми : [методичний посібник] / О. І. Шнирков, І. О. Мінгазутдінов. – К. : Інкас, 2000. – 203 с.
8. Яковець С. О. Фандрайзингова діяльність / С. О. Яковець. – К. : Наук. думка, 2011. – 114 с.

Паличук Т. С., Стремецкая В. О., Николаевский национальный университет им. В. А. Сухомлинского, г. Николаев, Украина

ПОДГОТОВКА ВОЛОНТЕРОВ НЕКОММЕРЧЕСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ К ОСУЩЕСТВЛЕНИЮ ФАНДРАЙЗИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье приведены результаты историко-теоретического и эмпирического исследований процесса осуществления фандрайзинга негосударственными организациями. Проанализированы трудности на пути осуществления фандрайзинговой деятельности работниками и волонтерами некоммерческих организаций. Приведены результаты экспериментальной работы по подготовке волонтеров некоммерческих организаций к осуществлению фандрайзинга.

Ключевые слова: фандрайзинг; негосударственные организации; волонтер; подготовка.

Palichuk T. S., Stremetska V. O., Mykolaiv National University named after V. O. Sukhomlinskiy, Mykolaiv, Ukraine

PREPARATION OF VOLUNTEERS OF THE NON-COMMERCIAL ORGANIZATIONS FOR REALIZATION FUNDRAISINGACTIVITY

In the article the results of historical and theoretical, empirical research of the process of fundraising in the activity of nongovernmental organizations are shown. The difficulties to the implementation of fundraising in the work of the staff and volunteers of non-profit organizations are analyzed. The results of experimental work on the training of volunteers of non-profit organizations to the implementation of fundraising are given.

Keywords: fundraising; nongovernmental organizations; volunteer; training.

Рецензенти: д-р наук з держ. упр., професор Г. В. Коваль;
д-р пед. наук, професор М. М. Букач

© Палічук Т. С., Стремецька А. О., 2016

Дата надходження статті до редколегії 29.01.2016